
Odnos prebivalcev Slovenije do posesti in nošenja orožja: empirična analiza v kontekstu evropskega in ameriškega pristopa

VARSTVOSLOVJE
leto 2026
letn. 28
str. 1–21

Tomaž Vipotnik, Branko Lobnikar, Srečko Felix Krobe

Namen prispevka:

Namen prispevka je analizirati odnos prebivalcev Slovenije do posesti in nošenja orožja ter ugotoviti, v kolikšni meri ta odnos odraža evropski oziroma ameriški pristop k upravljanju z orožjem.

Metode:

Prispevek temelji na kvantitativni neeksperimentalni raziskavi, izvedeni s pomočjo spletne ankete na vzorcu 3.690 anketirancev. Podatki so bili analizirani z uporabo opisne statistike, primerjave povprečij, *t*-testov, analize variance in faktorske analize.

Ugotovitve:

Rezultati kažejo, da prebivalci Slovenije v splošnem izražajo restriktiven odnos do posesti in nošenja orožja ter posesti orožja ne razumejo kot posameznikove pravice. Anketiranci jasno razlikujejo med vrstami orožja, pri čemer je lovsko in športno orožje zaznано kot bolj sprejemljivo kot varnostno orožje. Izkušnje s posedovanjem orožja pomembno vplivajo na odnos do upravljanja z orožjem, pri čemer lastniki izražajo bolj liberalna stališča. Ugotovljene so bile tudi razlike glede na spol in starost.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Raziskava temelji na neverjetnostnem vzorcu in spletnem načinu zbiranja podatkov, kar je treba upoštevati pri posploševanju rezultatov na celotno populacijo prebivalcev Slovenije. Kljub temu obseg vzorca omogoča dober vpogled v odnos do orožja v slovenskem prostoru.

Praktična uporabnost:

Ugotovitve prispevajo k razumevanju družbene legitimnosti obstoječe ureditve orožja v Sloveniji in lahko služijo kot podlaga za oblikovanje in vrednotenje varnostnih politik na področju upravljanja z orožjem.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek predstavlja eno redkih obsežnih empiričnih raziskav javnega mnenja o posesti in nošenju orožja v Sloveniji ter ugotovitve umešča v primerjalni evropsko-ameriški kontekst.

Ključne besede: posest orožja, nošenje orožja, javno mnenje, varnostna politika, regulacija orožja

UDK: 351.753

Attitudes of Slovenian Residents toward Firearm Possession and Carrying: An Empirical Analysis in the Context of European and American Approaches

Purpose:

The purpose of this article is to analyse the attitudes of the residents of Slovenia towards the possession and carrying of firearms and to examine the extent to which these attitudes reflect the European or the American approach to firearms governance.

Design/Methods/Approach:

The study used a quantitative, non-experimental design and was conducted using an online survey of 3,690 respondents. Data were analysed using descriptive statistics, mean comparisons, t-tests, analysis of variance, and factor analysis.

Findings:

The findings indicate that the population of Slovenia generally holds a restrictive attitude towards firearm possession and carrying and does not perceive firearm possession as an individual right. Respondents clearly differentiate between types of firearms, with hunting and sporting firearms perceived as more acceptable than security firearms. Experience with firearm possession significantly influences attitudes, as firearm owners tend to express more liberal views. Differences related to gender and age were also identified, reflecting a predominantly European regulatory culture rather than a rights-based model.

Research Limitations/Implications:

The study relies on a non-probability sample and an online survey, which limits the generalisability of the findings. Nevertheless, the large sample size enables a reliable analysis of prevailing attitudes towards firearms in Slovenia.

Practical Implications:

The findings contribute to understanding the social legitimacy of firearm regulation in Slovenia and may inform policymakers and practitioners involved in developing and evaluating security policies.

Originality/Value:

The article presents one of the few large-scale empirical analyses of public attitudes towards firearm possession and carrying in Slovenia, situating the findings within a comparative European–American framework.

Keywords: firearm possession, carrying firearms, public opinion, security policy, firearms regulation

UDK: 351.753

1 UVOD

Odnos do orožja, posedovanja orožja in zakonodaje, ki ureja posest in nošenje orožja, je bil od nekdaj kontroverzen. To je polje, kjer se srečujejo filozofska in ideološka vprašanja, strastni dialogi nasprotnikov in zagovornikov orožja. Ker je orožna industrija povezana z veliko količino denarja, je to tudi področje, kjer se srečujejo različni interesni in lobistični pogledi. Batis (2003) ugotavlja, da je orožje v vseh družbenih skupnostih tisto sredstvo, ki ga država poskuša čim bolj normativno urediti. Orožje namreč ni zgolj sredstvo oziroma predmet, s katerim naj bi se zagotavljala varnost posameznika in obramba družbene skupnosti, ampak je hkrati tudi sredstvo za napad ter s tem priložnost za nekontrolirano širjenje nasilja. Prav zato ima vsaka država svojo specifiko pri regulaciji civilnega orožja in določanju pogojev za njegovo nabavo, posest in nošenje (Muženič, 2018).

Kocjančič (2014) ugotavlja, da sta v svetu na normativnem področju urejanja, proizvodnje, prometa in posesti civilnega orožja znana dva koncepta, ki sta povsem različna. V anglosaškem konceptu (primer ZDA) ima posameznik pravico do oboroževanja, kar je praviloma zapisano tudi kot ustavno zaščitena pravica do učinkovite samoobrambe. Pravica posameznika posedovati in nositi orožje je v ZDA ustavna kategorija, ki izhaja iz drugega amandmaja iz leta 1791 k ameriški ustavi (Jaklič in Toplak, 2005). Evropski koncept obravnava posest orožja kot privilegij. Ta koncept izhaja iz narave orožja in dejstva, da država s pomočjo svojih institucij skrbi za državno varnost, javni red in mir, varnost posameznika, varnost premoženja itd. Omenjene okoliščine predstavljajo tudi temeljni pogoj za obstoj urejene in demokratične družbe (Muženič in Tičar, 2020). Zakonodaja, s pomočjo katere želi država preprečiti nelegalno nošenje in uporabo orožja, določa posebne pogoje za proizvodnjo, nabavo, promet in posest orožja.

Podatki *Small Arms Survey* (2020–2022) kažejo, da obsežno posedovanje orožja med prebivalci in naraščajoča militarizacija pomembno vplivata na varnostne razmere, ter zahtevajo okrepljene mednarodne nadzorne mehanizme. Učinkovita regulacija in večja transparentnost trgovine z orožjem sta ključni za omejevanje nezakonitih tokov orožja in zmanjševanje oboroženega nasilja po svetu. Mednarodne študije opozarjajo, da razlike v nacionalnih ureditvah civilnega orožja ne vplivajo le na stopnjo razširjenosti orožja, temveč tudi na javno zaznavo varnosti in legitimnost regulativnih ukrepov (UNODC, 2020).

V literaturi se kot pomemben motiv za posedovanje orožja pogosto navaja samozaščita oziroma skrb za osebno varnost; v ameriških raziskavah več kot polovica lastnikov orožja poroča, da orožje poseduje predvsem zaradi občutka

varnosti (Hauser in Kleck, 2013). Obenem študije razmerja med strahom pred kriminaliteto in lastništvom orožja opozarjajo, da povezava ni nujno enosmerna, temveč je lahko dinamična in asimetrična: strah lahko spodbuja pridobitev orožja, pridobitev orožja pa ni nujno povezana z zmanjšanjem strahu, medtem ko lahko opustitev orožja strah poveča (Wright idr., 1999). Vendar pa analize javnomnenjskih podatkov kažejo, da so zaznana tveganja kriminalitete lahko le šibko povezana z lastništvom orožja, kar nakazuje, da poleg občutka ogroženosti pomembno vlogo igrajo tudi drugi dejavniki, kot so kulturne norme in družbenopolitični okvir (Warner in Thrash, 2019).

V prispevku je namen raziskave analizirati stališča prebivalcev Slovenije do posesti in nošenja orožja ter preveriti, v kolikšni meri se ta stališča umeščajo bližje evropskemu (restriktivnemu) ali ameriškemu (ustavnopravnemu/samoobrambno usmerjenemu) konceptu upravljanja z orožjem. Pri tem raziskava (i) empirično opiše sprejemljivost posesti in nošenja različnih vrst orožja (zlasti varnostnega, lovskega in športnega), (ii) oblikuje in preveri merjenje dimenzije stališč, ki odraža elemente »ameriškega pristopa«, ter (iii) preizkusi razlike v odnosu do orožja glede na ključne značilnosti anketirancev, predvsem status posedovanja orožja in izbrane demografske dejavnike. S tem prispevek naslavlja prepoznano raziskovalno vrzel, saj v slovenskem prostoru primanjkuje obsežnejših analiz javnega mnenja o orožju, umeščenih v primerjalni evropsko-ameriški okvir.

2 TEORETIČNI IN EMPIRIČNI OKVIR ODNOSA DO OROŽJA

2.1 Evropski in ameriški pristop k posesti in nošenju orožja

Posest in nošenje orožja v sodobnih družbah ne predstavljata zgolj tehničnega ali pravnega vprašanja, temveč širše varnostnopolitično in družbeno vprašanje, ki je tesno povezano z razumevanjem vloge države pri zagotavljanju varnosti, zaupanjem v institucije ter zaznavanjem tveganj in ogroženosti. Razprave o civilnem orožju se v različnih družbenih okoljih umeščajo med dve temeljni paradigmi: na eni strani koncept, ki posest orožja razume kot legitimno ali celo ustavno zaščiteno pravico posameznika, na drugi strani pa koncept, ki orožje obravnava kot potencialno nevarno sredstvo, katerega posest in uporaba morata biti strogo regulirani (Muženič, 2018). V evropskem prostoru prevladuje razumevanje, da je zagotavljanje varnosti prvenstvena naloga države, medtem ko je posest orožja praviloma obravnavana kot izjema oziroma privilegij, vezan na izpolnjevanje zakonsko določenih pogojev. Nasprotno pa je v ZDA razprava o orožju globoko prepletena z zgodovinskimi, kulturnimi in političnimi dejavniki, kjer je pravica do posedovanja in nošenja orožja pogosto predstavljena kot temeljni element individualne svobode in samoobrambe. Ta normativna razlika pomembno vpliva tudi na oblikovanje javnega mnenja in odnos prebivalstva do regulacije orožja. Raziskovanje odnosa prebivalcev do posesti in nošenja orožja je zato ključno za razumevanje družbene legitimnosti varnostnih politik, saj javno mnenje predstavlja pomemben dejavnik pri oblikovanju in sprejemanju zakonodajnih rešitev na področju upravljanja z orožjem (Lacombe idr., 2019).

Čeprav je vprašanje posesti in nošenja orožja v obeh, evropskem in ameriškem kontekstu, pereče in kompleksno, se pristopi teh dveh regij bistveno razlikujejo. Razlikovati je mogoče na več plasteh, vključno z zgodovinskim okvirjem, regulativnimi praksami, javnim mnenjem ter kulturo orožja. V Evropi se zgodovina posesti in nošenja orožja večinoma povezuje z nadzorom in zmanjšanjem nasilja. Države čutijo odgovornost za varnost svojih državljanov ter poskušajo obvladovati potencialne nevarnosti, ki izhajajo iz široke dostopnosti orožja. V primerjavi z ZDA, kjer je drugi amandma k ustavi obravnavan kot temeljna pravica, evropske države pogosto razumejo posest orožja kot privilegij, ki zahteva ustrezno regulacijo in kontrolne mehanizme (Fleegler idr., 2013; Lee idr., 2017). Po drugi strani se ZDA soočajo z različnimi zgodovinskimi in kulturnimi dejavniki, ki prispevajo k prepričanju, da je orožje simbol osebne svobode in samoobrambe. Ta prepričanja so globoko zakoreninjena in pogosto privedejo do polarizacije mnenj o regulaciji orožja, kjer se zagovorniki svobode nošenja orožja borijo proti izjemam in regulativam, ki bi lahko omejile dostopnost (Fontanarosa in Bibbins-Domingo, 2022; Webster idr., 2020).

Ameriški pristopi pogosto vključujejo zakonodajo, ki spremlja lastništvo orožja, vendar so ti zakoni zelo heterogeni glede na zvezne države. Nekatere zvezne države zahtevajo osnovna preverjanja za nakup orožja, medtem ko imajo druge še bolj skopo zakonodajo (Reeping idr., 2019). Raziskave kažejo, da lahko stroge zakonske ureditve prispevajo k nižjim številom smrtnih žrtev zaradi strelnega orožja. (Cook, 2013; Siegel idr., 2019). V praksi pa je učinkovito uresničevanje teh zakonov pogosto izziv.

Evropski pristop je bolj enoten in se osredotoča na obvezne nacionalne regulative, ki pogosto vključujejo zahtevna varnostna preverjanja za nakup orožja. Regulativen okvir običajno obravnava posest orožja kot izjemo, kar pomeni, da morajo posamezniki dokazati potrebo po orožju (npr. za lov ali šport) (Kenter idr., 2022; Lee idr., 2017). Mnoge evropske države izvajajo tudi zakone za omejevanje dostopa do vojaških tipov orožja, kar v ZDA predstavlja vir konfliktov (Webster idr., 2020).

2.2 Javno mnenje in dejavniki odnosa do orožja

Razliko v mnenjski strukturi o orožju je mogoče opaziti tudi na področju javnega mnenja. V ZDA so razprave o orožju prepletene s sociološkimi dejavniki, kot so rase in ekonomske neenakosti, kar lahko privede do različnega razumevanja potrebe po lastništvu orožja. Medtem ko nekateri ljudje, ki ne zaupajo v vladne institucije, pogosto ne podpirajo regulacije orožja (Kleck idr., 2009; Burton idr., 2021), prevladujoče mnenje v Evropi podpira regulacije, ki zmanjšujejo dostopnost orožja. Raziskave v Evropi so pokazale, da večina prebivalstva izraža podporo ukrepom za omejevanje dostopa do orožja ter obsežnejšemu nadzoru (Fontanarosa in Bibbins-Domingo, 2022; Kposowa idr., 2016).

Kalesan idr. (2016) poročajo, da odnos do orožja v ZDA ni le pravni, ampak **kulturni pojav**, saj so ugotovili močno povezavo med družbeno kulturo orožja in lastništvom orožja. Azrael idr. (2004) so ugotavljali odstotek samomorov med lastniki orožja. Ugotovili so le en odstotek. Analiza posrednega kazalnika

za obdobje 1979–1997 kaže, da je bila geografska struktura lastništva orožja zelo stabilna. Ta struktura je tesno povezana s podeželsko tradicijo. Vendar pa obstaja določena težnja k homogenizaciji v tem obdobju, saj države z visoko razširjenostjo orožja padajo, države z nizko razširjenostjo pa naraščajo. Miller idr. (2001) so proučevali razpoložljivost orožja in nenamerne smrti zaradi orožja, pri čemer so ugotovili, da obstaja statistično pomembna in močna povezava med razpoložljivostjo orožja in nenamernimi smrtmi zaradi strelnega orožja v ZDA kot celoti in znotraj vsake starostne skupine. Multivariatna analiza je pokazala, da so v primerjavi z državami z najnižjimi ravnmi orožja države z najvišjo stopnjo lastništva orožja v povprečju imele 9-krat večjo stopnjo nenamernih smrti zaradi strelnega orožja.

Študija Klecka in Gertza (1995) ugotavlja, da je uporaba strelnega orožja za samoobrambo v ZDA bistveno pogostejša, kot kažejo uradne statistike. Na podlagi nacionalne anonimne ankete ocenjujeta, da civilisti letno uporabijo orožje v približno 2,2–2,5 milijona primerov samoobrambe, kar za več kot desetkrat presega ocene nacionalne raziskave o žrtvah kaznivih dejanj (angl. *National Crime Victimization Survey* (NCVS)) (Bureau of Justice Statistics, 2023). Avtorja pojasnjujeta, da NCVS sistematično podcenjuje takšne dogodke zaradi neanonimnosti, strahu pred pravnimi posledicami in neustreznega načina spraševanja. Analiza potrjuje tudi, da je oborožena obramba pogosto učinkovitejša od neoborožene, saj žrtve redkeje utrpijo poškodbe in izgubijo premoženje. Študija tako izpostavlja, da je obramba z orožjem v praksi pogosta, večinoma neškodljiva in pogosto uspešna. Kljub metodološkim kritikam ostaja študija pomembna referenčna točka v razpravah o samoobrambi rabi orožja.

Raziskave v ZDA dosledno kažejo, da so stališča do posesti in nošenja orožja močno povezana z dejanskim lastništvom orožja. Posamezniki, ki posedujejo orožje, pogosteje izražajo podporo pravici do nošenja orožja ter nasprotujejo strožjim regulativnim ukrepom, medtem ko nelastniki orožja praviloma izražajo večjo podporo restriktivnim politikam.

Raziskave javnega mnenja v ZDA kažejo, da so stališča do posedovanja in nošenja orožja ter do orožarske politike razdeljena po demografskih in političnih značilnostih. V nacionalni raziskavi o nošenju orožja v javnih prostorih so bili moški lastniki orožja statistično značilno pogosteje naklonjeni permissivnejšim ureditvam (npr. nošenju orožja v »vseh« prostorih) kot ženske lastnice, pri čemer se razlike kažejo tudi po politični samoopredelitvi: konservativno opredeljeni anketiranci so izraziteje podpirali širše dovoljeno nošenje orožja, liberalno opredeljeni pa pogosteje zagovarjali omejitve (Wolfson idr., 2017). Podatki iste raziskave kažejo tudi povezavo s starostjo, saj je bila skupina, ki je podpirala nošenje orožja na vseh lokacijah, v povprečju mlajša od skupine, ki je nošenje zavračala (Wolfson idr., 2017).

Pri stališčih do regulativnih ukrepov se razlike dodatno strukturirajo po politični identiteti. Stone idr. (2022) poročajo o sistematičnih razlikah v podpori posameznim politikam med republikanci in demokrati; razkorak je posebej izrazit pri ukrepih, kot sta prepoved prodaje vojaških polavtomatskih jurišnih pušk in prepoved nabojnikov večje zmogljivosti, medtem ko je pri nekaterih ukrepih, kot so preverjanja preteklosti, opazna visoka podpora v obeh strankarskih skupinah

(Stone idr., 2022). Hkrati delitev lastniki–nelastniki ni absolutna: Barry idr. (2018) ugotavljajo, da je bila pri 23 od 24 obravnavanih politik večinska podpora omejitvam ali regulaciji, pri čemer je le manjši del ukrepov izkazoval večje razlike med lastniki in nelastniki (Barry idr., 2018).

Literatura hkrati opozarja tudi na razkorak med zaznavo in dejanskimi varnostnimi učinki: čeprav epidemiološki dokazi kažejo, da prisotnost orožja v domu povečuje tveganje za poškodbe in smrt, del populacije (zlasti lastniki) orožje vseeno razume kot dejavnik, ki povečuje občutek varnosti. V tem smislu večja dostopnost orožja lahko krepí subjektivno zaznano varnost, vendar hkrati prinaša povečana tveganja, tudi v obliki nenamernih poškodb in smrti, kar problematizira ujemanje med zaznavo in dejanskimi varnostnimi učinki (Kellermann idr., 1998; Pallin idr., 2021; Wiebe, 2003).

2.3 Evropski in slovenski raziskovalni kontekst

Posebno pozornost v literaturi pritegnejo tudi države Zahodnega Balkana, kjer so odnosi do orožja deloma oblikovani s postkonfliktnimi izkušnjami in dediščino oboroženih spopadov. Raziskave v tej regiji kažejo, da lahko zgodovinski dejavniki, občutek negotovosti in nezaupanje v institucije pomembno vplivajo na večjo toleranco do posedovanja orožja, kar predstavlja zanimivo primerjalno izhodišče tudi za razumevanje slovenskega konteksta. Evropske raziskave javnega mnenja dosledno kažejo visoko stopnjo zaupanja v institucionalne mehanizme zagotavljanja varnosti ter relativno nizko podporo individualnemu oboroževanju, kar potrjuje tudi primerjalni kontekst slovenske raziskave (European Commission, 2018).

Empirične raziskave v evropskem prostoru potrjujejo, da prebivalci večine držav podpirajo restriktivne oblike regulacije orožja. Raziskave Eurobarometra kažejo visoko stopnjo zaupanja v policijo in druge varnostne institucije ter relativno nizko podporo individualnemu oboroževanju (European Commission, 2018). Podobno ugotavljajo tudi primerjalne študije, ki kažejo, da je podpora strožji regulaciji orožja v Evropi bistveno višja kot v ZDA. V slovenskem prostoru so raziskave omejene, vendar obstoječe analize nakazujejo, da prebivalci orožje večinoma razumejo kot regulirano sredstvo, ne kot individualno pravico.

Kljub obsežni mednarodni literaturi na področju posesti in nošenja orožja obstaja relativno malo empiričnih raziskav, ki bi sistematično preučevale odnos prebivalcev Slovenije do tega vprašanja. Večina obstoječih študij se osredotoča bodisi na pravno ureditev bodisi na varnostne vidike, medtem ko je javno mnenje kot empirična kategorija manj raziskano. Primanjkuje zlasti raziskav, ki bi odnos prebivalcev do orožja analizirale v primerjalnem kontekstu evropskega in ameriškega pristopa ter hkrati upoštevale demografske dejavnike in izkušnje s posedovanjem orožja. Prav ta raziskovalna vrzel utemeljuje pomen obravnavane empirične raziskave, ki s pomočjo obsežnega vzorca omogoča vpogled v stališča prebivalcev Slovenije do posesti in nošenja orožja ter prispeva k širšemu razumevanju družbene legitimnosti regulacije orožja v slovenskem prostoru.

3 METODE

3.1 Raziskovalni načrt

Raziskava temelji na kvantitativnem, neeksperimentalnem raziskovalnem načrtu s presečnim (angl. *cross-sectional*) dizajnom. Namen raziskave je bil analizirati stališča prebivalcev Slovenije do posesti in nošenja orožja ter preveriti, v kolikšni meri se ta stališča približujejo evropskemu (t. i. restriktivnemu) ali ameriškemu (t. i. »pravici do orožja«) konceptu upravljanja z orožjem. Podatki so bili zbrani z anketnim vprašalnikom, kar je omogočilo standardizirano merjenje stališč na večjem številu anketirancev in uporabo inferenčnih statističnih postopkov za analizo razlik med skupinami ter odnosov med spremenljivkami.

3.2 Vzorec in postopek zbiranja podatkov

Ciljna populacija so bili polnoletni prebivalci Slovenije. Vzorec je bil pridobljen z neverjetnostnim vzorčenjem po metodi snežne kepe: povezava do ankete je bila posredovana prek družbenih omrežij in neposrednih elektronskih povabil, anketiranci pa so bili pozvani k nadaljnjemu deljenju povezave. Vprašalnik je bil objavljen tudi na spletni strani Lovske zveze Slovenije, kar je pomembno z vidika možne samoizbire (večja motivacija in interes za tematiko pri delu anketirancev). Zbiranje podatkov je potekalo v spletni platformi 1KA (1ka.arnes) v obdobju od 10. 1. 2021 do 10. 4. 2021. Sodelovanje je bilo prostovoljno in anonimno.

Na anketo je odgovorilo 3.770 oseb; v analizo je bilo vključenih 3.690 vprašalnikov, ki so bili izpolnjeni v obsegu vsaj približno 80 % (merilo za vključitev v nadaljnjo obdelavo). Demografska struktura vzorca kaže izrazito spolno asimetrijo: med anketiranci je bilo 82,7 % moških ($n = 2.818$), 15,6 % žensk ($n = 589$) ter 1,7 % oseb, ki spola niso navedle oziroma so izbrale možnost »drugo« ($n = 283$). Povprečna starost anketirancev je bila $M = 44,32$ leta ($SD = 13,27$). Izobrazba je bila za namene poročanja v članku združena v tri širše ravni: osnovna ali manj ($n = 49$; 1,3 %), srednješolska ($n = 1.308$; 35,2 %) ter višješolska/visokošolska ($n = 2.333$; 63,5 %).

Za opis vzorca je relevantna tudi prostorska in socioekonomska struktura: največ anketirancev je poročalo, da živi v mestu (39,3 %), sledijo anketiranci na podeželju/vasi (38,1 %), približno petina pa v primestnem okolju. Glede na zaposlitveni status je bilo največ anketirancev zaposlenih (49,0 %) oziroma samozaposlenih (13,1 %); upokojenih je bilo 13,8 %, študentov 5,9 %, preostali so izbrali kategorijo »drugo«.

Ker je bil uporabljen neverjetnostni pristop in ker je bil nabor deloma izveden prek kanalov, povezanih z interesnimi skupnostmi (npr. lovstvo), je treba rezultate interpretirati ob upoštevanju možnosti samoizbire in omejene posplošljivosti na celotno populacijo. Velik obseg vzorca hkrati omogoča zanesljivejše ocene odnosov med spremenljivkami znotraj raziskovanega vzorca.

3.3 Merilni instrument

Uporabljen je bil spletni vprašalnik, sestavljen iz 28 vprašanj, strukturiranih v več vsebinskih sklopov. Vprašalnik je bil za potrebe raziskave oblikovan namensko in ni temeljil na predhodno validiranem merskem instrumentu. Prvi sklop je zajemal elemente splošnega razumevanja in odnosa do posesti orožja (npr. zanimanje za tematiko, pogoji za pridobitev, sprejemljivost nošenja, dovoljenja, posedovanje in vrste posedovanja, ter vprašanja glede dodatne opreme). Drugi sklop je meril stopnjo strinjanja s trditvami na petstopenjski Likertovi lestvici (1 = »sploh se ne strinjam« do 5 = »popolnoma se strinjam«). Vključeni so bili (i) sklop trditev o namenu uporabe orožja (9 trditev), (ii) sklop o uporabi nočnih naprav in blažilcev zvoka pri lovcih/športnih strelcih (8 trditev) ter (iii) sklop o subjektivnem občutku varnosti/ogroženosti v okolju bivanja in dela. Zadnji del je zajemal sociodemografske spremenljivke (spol, starost, regija in tip okolja bivanja, izobrazba, zaposlitveni status, samoocena ekonomskega statusa).

Posebej je bila oblikovana dimenzija odnosa, interpretirana kot »ameriški pristop« k orožju (orožje kot individualna pravica), ki je bila merjena s šestimi trditvami. Notranja doslednost te lestvice je bila dobra (Cronbach $\alpha = 0,811$). Za preverjanje dimenzionalnosti je bila izvedena faktorska analiza; preliminarni testi so pokazali ustrezno primernost podatkov ($KMO = 0,839$; Bartlettov test: $\chi^2 = 7.098,983$; $df = 15$; $p < 0,001$), rešitev z enim faktorjem pa je pojasnila približno 52,4 % variance.

Spremenljivka posedovanje orožja je bila uporabljena kot ključna izkustvena značilnost anketirancev za primerjave stališč. V analizi razlik med lastniki in nelastniki je bilo uporabljenih 1.895 lastnikov in 1.588 nelastnikov (preostali primeri so imeli manjkajoče podatke pri tej spremenljivki). Med lastniki je prevladovalo športno orožje (58,2 %), sledilo je lovsko orožje (43,5 %), medtem ko je bil delež varnostnega orožja bistveno nižji (10,1 %).

Pri sestavi lestvic in izračunih je treba upoštevati, da se je efektivni N pri posameznih analizah razlikoval zaradi manjkajočih odgovorov (npr. pri lestvici »ameriški pristop« je bilo v analizo vključenih 3.490 veljavnih primerov).

3.4 Postopki analize podatkov

Analize so bile izvedene s statističnim programom SPSS. Uporabljene so bile: (i) opisne statistike za prikaz strukture vzorca in porazdelitev odgovorov; (ii) t -test za neodvisne vzorce za primerjave med dvema skupinama (npr. lastniki vs. nelastniki); (iii) ANOVA za primerjave med več skupinami (npr. izobrazbene ali starostne skupine); (iv) parni t -test za primerjave sprejemljivosti nošenja glede na vrste orožja; ter (v) faktorska analiza za identifikacijo latentnih dimenzij (npr. dimenzija »ameriški pristop«).

3.5 Etični vidiki in omejitve

Sodelovanje je bilo prostovoljno, anonimnost je bila zagotovljena, zbiranje podatkov pa je potekalo brez identifikatorjev, ki bi omogočali neposredno identifikacijo posameznika. Ključna metodološka omejitev izhaja iz neverjetnostnega vzorca

in spletnega anketiranja, kar lahko vodi v samoizbirno pristranskost ter omejuje posploševanje na populacijo. Kljub temu velikost vzorca omogoča analitično robustne primerjave med skupinami in vpogled v strukturo stališč znotraj zajetega vzorca.

4 REZULTATI

4.1 Splošne značilnosti odnosa do posesti in nošenja orožja

Povprečne vrednosti izbranih trditev kažejo, da anketiranci v splošnem izražajo zadržan odnos do posesti in nošenja orožja. Najvišja stopnja strinjanja je bila zaznana pri trditvi, da bi moral imeti pravico do posesti orožja le temeljito preverjen posameznik, ter pri trditvi, da orožje samo po sebi ni nevarno. Nasprotno pa je bila podpora trditvam, ki poudarjajo individualno oboroževanje brez nadzora države, izrazito nizka (Tabela 1).

Tabela 1
Povprečne vrednosti odnosa do posesti in nošenja orožja

	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Orožje je predvsem namenjeno obrambi posameznika.	3.539	2,74	1,48
Pravica do samoobrambe bi morala vsebovati tudi pravico, da posameznik nabavlja in ima v posesti varnostno orožje.	3.546	2,81	1,56
Pravico do posesti orožja bi smel imeti le posameznik, ki je temeljito preverjen.	3.548	4,47	0,98
Za varnost posameznika mora primarno skrbeti država.	3.543	3,25	1,56
Za lastno varnost mora skrbeti posameznik sam in lahko nabavlja orožje brez zahtevnih preverjanj.	3.545	1,65	1,10
Orožje samo po sebi ni nevarno, nevarni so ljudje, ki ga posedujejo.	3.543	4,12	1,28
Posameznikova ustavna pravica je, da je oborožen in se lahko z orožjem tudi brani.	3.535	2,60	1,56

Opomba. Trditve so bile ocenjene na petstopenjski Likertovi lestvici (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam).

Tabela 2 predstavlja odnos anketiranih do posesti in nošenja orožja glede na vrsto orožja. Porazdelitev odgovorov kaže, da anketiranci kot najbolj sprejemljivo ocenjujejo nošenje športnega in lovskega orožja, medtem ko je nošenje varnostnega orožja zaznано kot najmanj sprejemljivo. Delež anketirancev, ki so nošenje športnega in lovskega orožja ocenili kot zelo sprejemljivo, presega polovico odgovorov, medtem ko je pri varnostnem orožju ta delež bistveno nižji.

Tabela 2
Sprejemljivost nošenja orožja glede na vrsto orožja (%)

<i>Vrsta orožja</i>	<i>sploh ni sprejemljivo</i>	<i>ni sprejemljivo</i>	<i>ni niti/niti</i>	<i>je sprejemljivo</i>	<i>zelo sprejemljivo</i>
Varnostno orožje	18,9	10,7	13,5	8,3	48,5
Lovsko orožje	10,6	8,7	17	11,6	52
Športno orožje	13	8,6	13,5	11,6	53,4

Porazdelitev odgovorov kaže, da je nošenje vseh treh vrst orožja razmeroma pogosto ocenjeno kot »zelo sprejemljivo«, vendar z opaznimi razlikami v polarizaciji stališč. Najvišji delež odgovora »zelo sprejemljivo« je prisoten pri športnem (53,4 %) in lovskem orožju (52,0 %), nekoliko nižji pa pri varnostnem orožju (48,5 %). Hkrati ima varnostno orožje tudi najvišji delež odgovora »sploh ni sprejemljivo« (18,9 %), kar nakazuje bolj razdeljena stališča glede nošenja orožja primarno za samoobrambo.

Parni *t*-test je pokazal statistično značilne razlike v sprejemljivosti nošenja med varnostnim in lovskim orožjem ter med varnostnim in športnim orožjem ($p < 0,001$). Razlike med lovskim in športnim orožjem niso bile statistično značilne (Tabela 3).

Primerjava	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Varnostno-lovsko orožje	-5,87	1.126	< 0,001
Varnostno-športno orožje	-5,14	1.126	< 0,001
Lovsko-športno orožje	0,42	1.128	0,674

Tabela 3

Primerjava sprejemljivosti nošenja orožja po vrstah (parni t-test)

V nadaljevanju nas je zanimalo, kakšno je mnenje anketirancev glede pogojev za pridobivanje dovoljenja za nošenje in uporabo različnih vrst orožja v Sloveniji po posameznih vrstah orožja. Orožje smo razvrstili med varnostno, športno, lovsko in zbirateljsko orožje ter med orožje, ki izhaja iz dedovanja. Tabela 4 predstavlja dobljene podatke.

	Varnostno orožje (v %)	Lovsko orožje (v %)	Športno orožje (v %)
preblag, treba bi ga bilo zaostri	11,6	13,3	8,5
blag, a še vedno primeren	6,6	9,8	8,3
primeren	21,7	38,2	38,2
strog, a še vedno sprejemljiv	18,2	13,2	15,7
prestrog, treba bi ga bilo poenostaviti	22,9	6,1	11,0
ne vem, ne poznam	19,0	19,4	18,4

Tabela 4

Način pridobivanja dovoljenja za nošenje ali posest orožja v Sloveniji

Za sklop varnostno orožje je skupaj odgovarjalo 3.703 anketirancev. Največ anketirancev meni, da je način pridobivanja dovoljenja za nošenje ali posest varnostnega orožja prestrog in da bi ga bilo treba poenostaviti (848 odgovorov), najmanj anketirancev pa meni, da je način pridobivanje dovoljenja za nošenje ali posest varnostnega orožja blag, a še vedno primeren (244 odgovorov). Za sklop lovsko orožje je skupaj odgovarjalo 3.694 anketirancev. Največ anketirancev meni, da je način pridobivanja dovoljenja za nošenje ali posest lovskega orožja primeren (1.412 odgovorov), najmanj anketirancev pa meni, da je način pridobivanje dovoljenja za nošenje ali posest lovskega orožja prestrog in da bi ga bilo treba poenostaviti (226 odgovorov). Za sklop športno orožje je skupaj odgovarjalo 3.689 anketirancev. Največ anketirancev meni, da je način pridobivanja dovoljenja za nošenje ali posest športnega orožja primeren (1.410 odgovorov), najmanj anketirancev pa meni, da je način pridobivanje dovoljenja za nošenje ali posest

športnega orožja blag, a še vedno primeren (244 odgovorov) oziroma preblag, treba bi ga bilo zaostri (312 odgovorov).

4.2 Odnos do orožja, značilen za ameriški pristop

Faktorska analiza je pokazala, da izbrane trditve tvorijo enotno dimenzijo odnosa do posesti in nošenja orožja, značilnega za ameriški pristop. Faktorske obremenitve kažejo zadovoljivo povezanost večine trditve z izpostavljenim faktorjem (Tabela 5). V faktorsko analizo so bile vključene le trditve z obremenitvijo $\geq 0,30$, ena trditev je imela nižjo obremenitev (0,215), zato jo je treba interpretirati z večjo previdnostjo (trditve smo ohranili v faktorju, ker se pogosto navaja kot argument v razpravi o orožju). Kot smo poročali v poglavju o metodah, je bila zanesljivost oblikovane lestvice preverjena s Cronbachovim koeficientom alfa, ki je pokazal dobro notranjo doslednost ($\alpha = 0,811$).

Tabela 5
Faktorska
struktura
lestvice odnosa
do posesti orožja,
značilnega za
ameriški pristop

	Faktorska utež	M	SD	Se ne strinjam (seštevek 1+2)	Se strinjam (seštevek 4+5)
Pravica do samoobrambe (silobrana) bi morala vsebovati tudi pravico, da posameznik nabavlja in ima v posesti varnostno orožje.	0,746	2,81	1,56	47,00	36,00
Posameznikova ustavna pravica je, da je oborožen in se lahko z orožjem tudi brani.	0,729	2,60	1,56	51,90	30,20
Migranti, ki prihajajo nezakonito na območje Slovenije, so nevarni, zato je prav, da ima posameznik v posesti orožje.	0,567	2,24	1,38	51,90	18,80
Za lastno varnost mora skrbeti posameznik sam in lahko nabavlja orožje brez zahtevnih preverjanj.	0,463	1,65	1,10	80,70	8,30
Orožje je predvsem namenjeno obrambi posameznika.	0,422	2,74	1,48	46,90	32,00
Orožje samo po sebi ni nevarno, nevarni so ljudje, ki ga posedujejo.	0,215	4,12	1,28	13,90	74,20

N = min. 3.535; max. 3.548

Postavke lestvice kažejo heterogeno porazdelitev stališč. Najvišjo povprečno oceno dosega trditev »Orožje samo po sebi ni nevarno, nevarni so ljudje, ki ga posedujejo« ($M = 4,12$; $SD = 1,28$), pri kateri se je 74,2 % anketirancev strinjalo (4+5) in 13,9 % ni strinjalo (1+2). Pri preostalih trditvah prevladuje nestrinjanje: posebej izrazito pri trditvi o možnosti nabave orožja brez zahtevnih preverjanj ($M = 1,65$; $SD = 1,10$), kjer se 80,7 % anketirancev ne strinja, strinjanje pa je nizko (8,3 %). Trditve o orožju kot obrambi posameznika, pravici do posedovanja varnostnega orožja in pravici do oboroženosti dosegajo zmerne povprečne ocene ($M = 2,60$ – $2,81$) in približno tretjinsko strinjanje (30,2–36,0 %), medtem ko je pri trditvi o migrantih kot

utemeljitvi za posedovanje orožja strinjanje najnižje (18,8 %; $M = 2,24$). Faktorske uteži so najvišje pri trditvah o pravici do posedovanja varnostnega orožja (0,746) in ustavni pravici do oboroženosti (0,729), kar nakazuje, da ti vsebinski elementi najmočnejše opredeljujejo latentno dimenzijo »ameriškega pristopa«. Iz trditev, ki so se uvrstile v faktor, smo izračunali združeno spremenljivko; višja vrednost te spremenljivke je nakazovala tudi višjo naklonjenost idejam, ki smo jih opisali kot »ameriški pristop do orožja«. Prav tako smo shranili rezultat faktorske analize in faktorski rezultat uporabili v nadaljnji analizi. Najprej smo preverili, ali je odnos do posesti orožja, ki je značilen za t. i. ameriški pristop, bolj sprejemljiv za osebe, ki posedujejo orožje (Tabela 6).

	Ali posedujete orožje?	N	M	SD	Napaka M
ameriški pristop	Da	1.895	,171	,91	,020
	Ne	1.588	-,207	1,07	,027

Tabela 6

Trditev »Ali posedujete orožje?«

Opomba. V analizi smo uporabili faktorski rezultat

Ker je Levenov test pokazal statistično značilne razlike v variancah ($p < .001$), smo uporabili t -test z neenakimi variancami (Welchov t -test). V tabeli 7 vidimo, da je vrednost Levenovega testa enakosti varianc $F = 70,87$ statistično značilna ($p < .001$), prav tako pa je statistično značilna vrednost t -testa (11,31; $p = 0,000$). Ker je p -vrednost = 0,000, lahko predpostavko, da je t. i. ameriški pristop bolj sprejemljiv za osebe, ki posedujejo orožje, sprejmemo.

F		Levenov test		t-test enakosti povprečij						
		p	t	df	p (dvostransko)	Povprečje razlike	Stand. napaka	95 % Interval zaupanja		
								Nizek	Visok	
ameriški pristop	Enakost varianc je predpostavljena	70,87	,00	11,31	3.481	,000	,378	,033	,31	,44
	Enakost varianc ni predpostavljena			11,15	3.117,9	,000	,378	,034	,31	,44

Tabela 7

t-test za neodvisni vzorec »ameriški pristop«

V nadaljevanju nas je zanimalo, ali med posameznimi skupinami obstajajo razlike do trditev, ki smo jih vključili v vsebinski sklop »ameriški odnos do orožja«. Najprej predstavljamo rezultate analize razlik med lastniki in nelastniki orožja (Tabela 8).

Tabela 8
Razlike v odnosu
do orožja med
lastniki in
nelastniki

Skupina	N	M	SD
Lastniki orožja	1.895	1,90	0,90
Nelastniki orožja	1.588	1,59	1,07

Opomba. Višje vrednosti pomenijo večjo naklonjenost liberalnejšemu odnosu do posesti in nošenja orožja.

Rezultati kažejo, da se lastniki in nelastniki orožja statistično značilno razlikujejo v odnosu do posesti in nošenja orožja. Lastniki orožja so v povprečju izrazili bolj liberalna stališča ($M = 1,90$; $SD = 0,90$) kot nelastniki ($M = 1,59$; $SD = 1,07$), pri čemer je bila razlika povprečij 0,31 točke. Razlika je bila statistično značilna (Welchov t -test: $t(3.110,49) = 9,15$, $p < 0,001$), kar pomeni, da je malo verjetno, da bi jo lahko pripisali zgolj naključnemu vzorčnemu odklonu.

Vendar velikost učinka kaže, da gre za majhen do zmeren praktični učinek (Cohenov $d = 0,32$). To pomeni, da je status lastništva orožja povezan z bolj liberalnim odnosom do orožja, vendar razlika med skupinama ni tako velika, da bi popolnoma ločila lastnike od nelastnikov. V praksi to nakazuje, da se stališča v določeni meri prekrivajo: del nelastnikov lahko izraža relativno liberalna stališča, hkrati pa tudi del lastnikov ne izraža izrazito liberalnega odnosa. Kljub temu je smer razlike konsistentna s pričakovanji in potrjuje, da je lastništvo orožja pomemben dejavnik, ki prispeva k oblikovanju stališč do posesti in nošenja orožja.

4.3 Razlike glede na lastništvo orožja

V nadaljevanju smo analizirali tudi, ali lahko z demografskimi značilnostmi anketirancev (spol, starost) pojasnimo razlike v odnosu do posesti in nošenja orožja. Rezultati t -testov so pokazali statistično značilne razlike med moškimi in ženskami pri vseh analiziranih trditvah ($p < 0,001$), pri čemer so moški v povprečju izražali večjo podporo individualni posesti in nošenju orožja (Tabela 9).

Tabela 9
Razlike v odnosu
do orožja glede
na spol

	Spol	N	M	SD	Welch t -test	Cohen d
Pravica do samoobrambe bi morala vsebovati tudi pravico, da posameznik nabavlja in ima v posesti varnostno orožje.	moški	2.810	3,00	1,55	$t(943,97) = 16,46$	$d = 0,68$
	ženski	587	1,97	1,34	$p < 0,001$	
Za varnost posameznika mora poskrbeti država.	moški	2.808	3,06	1,57	$t(1.044,06) = -18,25$	$d = -0,70$
	ženski	587	4,12	1,21	$p < 0,001$	
Posameznikova ustavna pravica je, da je oborožen in se lahko z orožjem tudi brani.	moški	2.805	2,79	1,57	$t(1.036,84) = 17,87$	$d = 0,69$
	ženski	584	1,75	1,21	$p < 0,001$	
Za lastno varnost mora skrbeti posameznik sam in lahko nabavlja orožje brez zahtevnih preverjanj.	moški	2.813	1,72	1,14	$t(1.170,15) = 11,10$	$d = 0,40$
	ženski	585	1,29	0,78	$p < 0,001$	

Opomba. Trditve so bile ocenjene na petstopenjski Likertovi lestvici (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam).

Rezultati kažejo sistematične in izrazite spolne razlike v stališčih do orožja. Moški so v primerjavi z ženskami statistično značilno pogosteje podpirali stališča, ki orožje umeščajo v okvir individualne samoobrambe in pravice do oboroženosti: pri trditvi o vključitvi pravice do posesti varnostnega orožja v pravico do silobrana je bila razlika velika ($t(943,97) = 16,46, p < 0,001; d = 0,68$), podobno tudi pri trditvi o »ustavni pravici« do oboroženosti ($t(1.036,84) = 17,87, p < 0,001; d = 0,69$). Pri trditvi, da lahko posameznik za lastno varnost skrbi sam in nabavlja orožje brez zahtevnih preverjanj, je bila razlika sicer manjša, vendar še vedno statistično značilna in vsebinsko relevantna ($t(1.170,15) = 11,10, p < 0,001; d = 0,40$), kar nakazuje, da moški pogosteje podpirajo tudi bolj permissiven regulativni pristop.

Ženske so, nasprotno, izraziteje podpirale stališče, da je zagotavljanje varnosti primarno odgovornost države ($t(1.044,06) = -18,25, p < 0,001; d = -0,70$). Skupaj ti izidi kažejo, da se spol povezuje z dvema relativno konsistentnima orientacijama: pri moških prevladuje individualistični okvir (orožje kot legitimno sredstvo samoobrambe in pravica posameznika), pri ženskah pa institucionalni okvir (varnost kot naloga države). Velikosti učinkov ($|d| \approx 0,40-0,70$) kažejo, da razlike niso zgolj statistični artefakt velikega vzorca, temveč predstavljajo zmeren do večji praktični učinek, kar je pomembno pri razlagi javnega mnenja.

Korelacijska analiza je pokazala šibke povezave med starostjo in izbranimi stališči do posesti ter nošenja orožja. Starost ni bila statistično značilno povezana s podporo trditvi, da bi pravica do samoobrambe morala vključevati tudi pravico do nabave in posesti varnostnega orožja, $r(3.297) = -0,03, p = 0,146$. Nasprotno je bila starost pozitivno, čeprav zelo šibko, povezana s strinjanjem, da mora za varnost posameznika poskrbeti država, $r(3.295) = 0,04, p = 0,018$. Starost je bila negativno povezana s podporo stališču, da mora za lastno varnost skrbeti posameznik sam in da lahko nabavlja orožje brez zahtevnih preverjanj, $r(3.299) = -0,05, p = 0,007$, ter s strinjanjem s trditvijo, da je posameznikova ustavna pravica, da je oborožen, $r(3.290) = -0,04, p = 0,038$. Rezultati nakazujejo, da starejši anketiranci v povprečju nekoliko manj podpirajo individualno oboroževanje in nekoliko bolj poudarjajo vlogo države pri zagotavljanju varnosti, vendar so učinki majhni.

4.4 Sinteza

Skupno rezultati kažejo, da je v analiziranem vzorcu prevladujoč odnos do posesti in nošenja orožja razmeroma zadržan in izrazito regulativno usmerjen: anketiranci močno podpirajo temeljita preverjanja kot pogoj za posedovanje orožja, hkrati pa zavračajo idejo nabave orožja brez zahtevnih preverjanj. Pri tem je pomembno, da udeleženci razlikujejo med funkcionalnimi in družbeno legitimiranimi konteksti uporabe orožja (šport, lov) ter orožjem, ki je primarno povezano s samoobrambo (varnostno orožje): nošenje športnega in lovskega orožja je ocenjevano kot sprejemljivejše, varnostno orožje pa kot statistično značilno manj sprejemljivo, kar nakazuje na selektivno sprejemanje orožja glede na pripisani namen in zaznana tveganja. V istem okviru je razvidna tudi razčlenjenost zaznave regulacije:

pri lovskem in športnem orožju se ureditev pogosteje ocenjuje kot primerna, pri varnostnem orožju pa del anketirancev pogosteje ocenjuje, da je ureditev prestroga, kar odpira prostor za razpravo o zaznani sorazmernosti regulacije glede na vrsto orožja.

Rezultati hkrati potrjujejo, da se »ameriški pristop« do orožja v podatkih oblikuje kot razmeroma koherentna enodimenzionalna lestvica z dobro notranjo doslednostjo, pri čemer jedro konstrukta najmočnejše določajo trditve o pravici do posesti varnostnega orožja v okviru samoobrambe ter o pravici do oboroženosti. Razlike med skupinami so najbolj izrazite glede na spol in status lastništva orožja: lastniki orožja dosledno izkazujejo večjo naklonjenost liberalnejšemu, individualistično usmerjenemu okviru, medtem ko ženske izraziteje poudarjajo vlogo države pri zagotavljanju varnosti, moški pa pogosteje podpirajo pravico do orožja in manj restriktivno regulacijo. Pri tem velikosti učinkov pri spolnih razlikah kažejo, da gre za vsebinsko relevantna odstopanja, ne zgolj za statistični učinek velikega vzorca. Starost se izkaže kot bistveno šibkejši dejavnik, saj so povezave z obravnavanimi stališči majhne, čeprav konsistentno nakazujejo, da starejši nekoliko manj podpirajo individualno oboroževanje in nekoliko bolj poudarjajo vlogo države. Skupaj ti izidi kažejo, da je odnos do orožja v vzorcu strukturiran predvsem vzdolž osi (1) namena in legitimnosti uporabe orožja ter (2) individualistične proti institucionalni orientaciji varnosti, pri čemer spol in lastništvo orožja delujeta kot ključna diferencirana dejavnika, starost pa ima sekundarno vlogo.

5 RAZPRAVA

Rezultati empirične analize omogočajo neposredno umestitev slovenskega primera v teoretični okvir dveh dominantnih paradigem upravljanja z orožjem: evropskega (restriktivnega) modela, ki posest orožja obravnava kot privilegij v okviru institucionalno zagotavljane varnosti, in ameriškega (ustavno-zajamčenega/samoobrambno usmerjenega) modela, ki orožje pogosteje povezuje z individualno pravico ter samoobrambo. V zajetem vzorcu se, kot prevladujoč vzorec, kaže zadržanost do individualnega oboroževanja in izrazitejša podpora regulaciji, kar je skladno z evropsko varnostno kulturo, hkrati pa se razkrivajo pomembne notranje diferenciacije: anketiranci jasno razlikujejo med vrstami orožja (lovsko/športno kot družbeno bolj legitimno v primerjavi z varnostnim), lastništvo orožja je povezano z večjo naklonjenostjo elementom »ameriškega pristopa«, spol pa predstavlja najizrazitejšo os ločevanja med individualistično in institucionalno orientacijo varnosti. Starostne razlike so prisotne, vendar šibke, kar dodatno kaže, da so stališča do orožja primarno strukturirana prek izkušenj, norm in širšega institucionalnega okvira, ne pa zgolj demografije. V nadaljevanju razprave te ugotovitve interpretiramo v luči vprašanja družbene legitimnosti regulacije orožja ter razmerja med tradicionalno legitimiranimi oblikami rabe orožja in normativnimi zadržki do orožja za samoobrambo.

Mednarodna raziskava (Killias, 1993), izvedena v okviru International Crime Survey, je analizirala povezave med razširjenostjo strelnega orožja v gospodinjstvih ter stopnjami umorov in samomorov s strelnim orožjem v 11 evropskih državah,

Avstraliji, Kanadi in ZDA. Rezultati kažejo jasno pozitivno korelacijo med deležem gospodinjstev z orožjem in stopnjami umorov ter samomorov s strelnim orožjem, pri čemer ni bilo zaznati kompenzacijskega učinka drugih metod nasilja v državah z manj orožja. Avtor zaključuje, da prisotnost orožja v domu povečuje verjetnost umora ali samomora, hkrati pa poudarja potrebo po obsežnejših raziskavah, ki bi upoštevale dodatne dejavnike, kot so kulturni vzorci nasilja in dostopnost različnih vrst orožja. Ugotovitve potrjujejo, da javno mnenje ne sledi nujno kazalcem kriminalitete, temveč kulturnim in institucionalnim vzorcem.

Rezultati naše raziskave kažejo, da prebivalci Slovenije v splošnem izražajo relativno zadržan in restriktiven odnos do posesti in nošenja orožja, kar je skladno z ugotovitvami številnih evropskih študij. Večina anketirancev ne razume posesti orožja kot posameznikove pravice, temveč kot izjemo, ki mora biti podvržena zakonskim pogojem in nadzoru države. Takšen odnos odraža prevladujoč evropski koncept upravljanja z orožjem, v katerem je zagotavljanje varnosti primarno odgovornost države, ne pa posameznika. V primerjavi z ameriškimi raziskavami, kjer je posest orožja pogosto povezana z idejo samoobrambe in individualne svobode, slovenski anketiranci izkazujejo večjo podporo regulaciji in omejevanju nošenja orožja v javnem prostoru. To potrjuje ugotovitve tujih avtorjev (Warner in Thrash, 2019), ki opozarjajo, da je odnos do orožja močno pogojen s kulturnimi normami, zgodovinskimi izkušnjami in stopnjo zaupanja v institucije. Rezultati tako Slovenijo umeščajo bližje prevladujočemu evropskemu modelu, kjer je legitimnost orožne regulacije relativno visoka.

Analiza rezultatov je pokazala, da se odnos prebivalcev Slovenije do posesti in nošenja orožja pomembno razlikuje glede na vrsto orožja. Največjo stopnjo sprejemljivosti anketiranci izkazujejo do lovskega in športnega orožja, medtem ko je varnostno orožje zaznano bistveno bolj zadržano in pogosto povezano z večjim tveganjem. Ta ugotovitev je skladna z evropskimi študijami, ki poudarjajo družbeno legitimnost tradicionalnih oblik uporabe orožja, kot sta lov in športno streljanje, v nasprotju z orožjem, namenjenim lastni varnosti.

Rezultati raziskave potrjujejo, da imajo izkušnje s posedovanjem orožja pomemben vpliv na odnos do posesti in nošenja orožja. Anketiranci, ki posedujejo orožje, so v povprečju bolj naklonjeni liberalnejšemu razumevanju upravljanja z orožjem in pogosteje izražajo elemente odnosa, ki so značilni za ameriški pristop. Ta ugotovitev je skladna z empiričnimi raziskavami iz ZDA, ki dosledno kažejo, da je lastništvo orožja eden najmočnejših napovednikov podpore pravici do nošenja orožja. Kljub temu je pomembno poudariti, da tudi med lastniki orožja v Sloveniji prevladuje zavedanje o potrebi po regulaciji in nadzoru. To kaže, da izkušnje s posedovanjem orožja sicer vplivajo na odnos, vendar ne vodijo nujno v popolno prevzemanje ameriškega koncepta. Takšen rezultat nakazuje specifično kombinacijo individualnih izkušenj in širšega evropskega regulativnega okvira, ki oblikuje stališča tudi med posamezniki, ki imajo neposreden stik z orožjem.

Analiza demografskih razlik je pokazala, da so moški in mlajši anketiranci praviloma bolj naklonjeni posesti in nošenju orožja kot ženske in starejši anketiranci. Ta vzorec je skladen z ugotovitvami številnih tujih raziskav, ki podobne razlike ugotavljajo tako v evropskem kot v ameriškem prostoru. Razlike po spolu in starosti so pogosto razložene s socializacijskimi procesi, različnimi

zaznavami tveganja ter razlikami v izpostavljenosti orožju skozi življenje. Vendar pa je treba poudariti, da demografski dejavniki sami po sebi ne pojasnijo celotne variance v odnosu do orožja. Rezultati kažejo, da imajo pomembno vlogo tudi kontekstualni dejavniki, kot so izkušnje s posedovanjem orožja in zaznava institucionalne varnosti. To potrjuje ugotovitve literature, da je odnos do orožja rezultat prepleta individualnih, družbenih in institucionalnih dejavnikov.

Ugotovitve raziskave kažejo, da slovenska ureditev orožja uživa razmeroma visoko stopnjo družbene legitimnosti, kar je pomembno z vidika oblikovanja in izvajanja varnostnih politik. Prebivalci Slovenije večinoma sprejemajo restriktiven pristop k posesti in nošenju orožja ter razlikujejo med družbeno sprejemljivimi in manj sprejemljivimi oblikami uporabe orožja. To pomeni, da morebitne spremembe zakonodaje, ki bi bistveno liberalizirale nošenje orožja, verjetno ne bi imele široke javne podpore. Rezultati pa hkrati opozarjajo na heterogenost stališč znotraj populacije, zlasti med posamezniki, ki posedujejo orožje. To odpira prostor za nadaljnje raziskave, ki bi podrobneje preučile, kako se oblikujejo stališča lastnikov orožja in kako se ti posamezniki umeščajo v širši evropski regulativni okvir. Pri interpretaciji razlik glede na starost je potrebna previdnost, saj lahko spletni način zbiranja podatkov vpliva na zastopanost starejših populacij.

6 ZAKLJUČEK

Namen raziskave je bil analizirati odnos prebivalcev Slovenije do posesti in nošenja orožja ter oceniti, v kolikšni meri se ta odnos umešča bliže evropskemu (restriktivnemu) ali ameriškemu (ustavno-zajamčenemu/samoobrambno usmerjenemu) pristopu k upravljanju z orožjem. Rezultati kažejo, da je v obravnavanem vzorcu prevladujoča orientacija izrazito bliže evropskemu modelu: posest orožja je praviloma razumljena kot izjema, vezana na zakonske pogoje in nadzor, ne kot individualna pravica. Hkrati se stališča razlikujejo po namenu in družbeni legitimnosti rabe orožja, saj je lovsko in športno orožje zaznано kot bolj sprejemljivo v primerjavi z varnostnim orožjem, pri katerem se kaže večja polarizacija ocen. Na ravni posameznikov se kot ključna dejavnika diferenciacije izkažeta spol in status lastništva: lastniki v povprečju izražajo bolj liberalna stališča in več elementov dimenzije »ameriškega pristopa«, vendar tudi pri njih ostaja prisoten poudarek na regulaciji; pri spolu so razlike najbolj izrazite in konsistentno odražajo razmerje med individualistično in institucionalno orientacijo varnosti, medtem ko so starostne razlike majhne.

Ugotovitve je treba interpretirati ob upoštevanju metodoloških omejitev, zlasti neverjetnostnega vzorčenja in spletnega načina zbiranja podatkov, ki lahko prispevata k samoizbirni pristranskosti ter omejujeta posploševanje ugotovitev na celotno populacijo. Kljub temu raziskava predstavlja enega redkih obsežnejših empiričnih vpogledov v stališča do orožja v slovenskem prostoru ter nakaže relevantne posledice za razumevanje družbene podpore (oziroma zadržkov) do različnih oblik upravljanja z orožjem. Nadaljnje raziskave bi morale zato (i) uporabiti reprezentativnejše vzorčenje in preveriti stabilnost ugotovitev skozi čas (longitudinalno spremljanje), (ii) vključiti širši nabor pojasnjevalnih dejavnikov, zlasti zaznano ogroženost/strah pred kriminalom, izkušnje viktimizacije, zaupanje

v institucije, politično identiteto ter medijsko izpostavljenost, (iii) podrobneje razlikovati podskupine lastnikov (npr. športni strelci, lovci, imetniki varnostnega orožja) in analizirati njihove specifične motive ter normative in (iv) kombinirati kvantitativne pristope s kvalitativnimi (intervjuji, fokusne skupine) za razlago mehanizmov, ki oblikujejo razkorake med institucionalnim in samoobrambnim razumevanjem varnosti.

UPORABLJENI VIRI

- Azrael, D., Cook, P. J., in Miller, M. (2004). State and local prevalence of firearms ownership measurement, structure, and trends. *Journal of Quantitative Criminology*, 20(1), 43–62. <https://doi.org/10.1023/B:JQOC.0000016699.11995.c7>
- Barry, C. L., Webster, D. W., Stone, E., Crifasi, C. K., Vernick, J. S., in McGinty, E. E. (2018). Public support for gun violence prevention policies among gun owners and non-gun owners in 2017. *American Journal of Public Health*, 108(7), 878–881. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2018.304432>
- Batis, R. (2003). Orožje v Republiki Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 54(4), 387–402.
- Bureau of Justice Statistics. (2023). *Criminal victimization, 2022*. U.S. Department of Justice. <https://bjs.ojp.gov/library/publications/criminal-victimization-2022>
- Burton, A. L., Logan, M. W., Pickett, J. T., Cullen, F. T., Jonson, C. L., in Burton, V. S., Jr. (2021). Gun owners and gun control: Shared status, divergent opinions. *Sociological Inquiry*, 91(2), 347–366. <https://doi.org/10.1111/soin.12413>
- Cook, P. J. (2013). The great American gun war: Notes from four decades in the trenches. *Crime and Justice*, 42(1), 19–73. <https://doi.org/10.1086/670397>
- European Commission. (2018). *Special Eurobarometer 464a: Europeans' attitudes towards cyber security*. European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2837/82418>
- Fleegler, E. W., Lee, L. K., Monuteaux, M. C., Hemenway, D., in Mannix, R. (2013). Firearm legislation and firearm-related fatalities in the United States. *JAMA Internal Medicine*, 173(9), 732. <https://doi.org/10.1001/jamainternmed.2013.1286>
- Fontanarosa, P. B. in Bibbins-Domingo, K. (2022). The unrelenting epidemic of firearm violence. *JAMA*, 328(12), 1201–1203. <https://doi.org/10.1001/jama.2022.17293>
- Hauser, W., in Kleck, G. (2013). Guns and fear: A one-way street?. *Crime & Delinquency*, 59(2), 271–291. <https://doi.org/10.1177/0011128712462307>
- Jaklič, K. in Toplak, J. (2005). *Ustava Združenih držav Amerike: s pojasnili*. Nova Obzorja.
- Kalesan, B., Villarreal, M. D., Keyes, K. M., in Galea, S. (2016). Gun ownership and social gun culture. *Injury Prevention: Journal of the International Society for Child and Adolescent Injury Prevention*, 22(3), 216–220. <https://doi.org/10.1136/injuryprev-2015-041586>
- Kellermann, A. L., Somes, G., Rivara, F. P., Lee, R. K., in Banton, J. G. (1998). Injuries and deaths due to firearms in the home. *Journal of Trauma*, 45(2), 263–267. <https://doi.org/10.1097/00005373-199808000-00010>

- Kenter, R. C., Mayer, M. K., in Morris, J. C. (2022). Explaining state differences in firearm legislation: A South/non-South analysis. *Social Science Quarterly*, 103(6), 1371–1380. <https://doi.org/10.1111/ssqu.13193>
- Killias, M. (1993). International correlations between gun ownership and rates of homicide and suicide. *CMAJ: Canadian Medical Association journal*, 148(10), 1721–1725.
- Kleck, G., in Gertz, M. (1995). *Armed resistance to crime: The prevalence and nature of self-defense with a gun. The Journal of Criminal Law and Criminology*, 86(1), 150–187. <https://doi.org/10.2307/1144004>
- Kleck, G., Gertz, M., in Bratton, J. (2009). Why do people support gun control?: Alternative explanations of support for handgun bans. *Journal of Criminal Justice*, 37(5), 496–504. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2009.07.010>
- Kocjančič, M. (2014). *Lovsko orožje, lovci & upravne enote. Združenje upravnih delavcev Slovenije. Sekcija za orožje in eksplozivne snovi ter zbiranja in združevanja.* <http://www.zunz.si/wp-content/uploads/2011/12/LOVSKO-OROZ%CC%8CJE-LOVCI-UE.pdf>
- Kposowa, A., Hamilton, D., in Wang, K. (2016). Impact of firearm availability and gun regulation on state suicide rates. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 46(6), 678–696. <https://doi.org/10.1111/sltb.12243>
- Lacombe, M. J., Howat, A. J., in Rothschild, J. E. (2019). Gun ownership as a social identity: Estimating behavioral and attitudinal relationships. *Social Science Quarterly*, 100(6), 2408–2424. <https://doi.org/10.1111/ssqu.12710>
- Lee, L. K., Fleegler, E. W., Farrell, C., Avakame, E., Srinivasan, S., Hemenway, D. in Monuteaux, M. C. (2017). Firearm laws and firearm homicides. *JAMA Internal Medicine*, 177(1), 106–119. <https://doi.org/10.1001/jamainternmed.2016.7051>
- Miller, M., Azrael, D., in Hemenway, D. (2001). Firearm availability and unintentional firearm deaths. *Accident Analysis & Prevention*, 33(4), 477–484. [https://doi.org/10.1016/S0001-4575\(00\)00061-0](https://doi.org/10.1016/S0001-4575(00)00061-0)
- Muženič, M. (2018). *Pravna ureditev orožja v Republiki Sloveniji in primerjalnopravno v Republiki Italiji in Republiki Hrvaški* [Magistrsko delo, Fakulteta za varnostne vede]. Digitalna knjižnica Univerze v Mariboru.
- Muženič, M. in Tičar, B. (2020). Nadzor in sankcioniranje prekrškov v zvezi z orožjem v Republiki Sloveniji – študije primerov in predlogi za prihodnjo ureditev. *Varstvoslovje*, 22(2), 158–178.
- Pallin, R., Wintemute, G. J., in Kravitz-Wirtz, N. (2021). “What does it depend on?”: Perceptions of safety related to firearms in homes and neighborhoods. *PLOS ONE*, 16(12), Article e0261038. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0261038>
- Reeping, P., Cerdá, M., Kalesan, B., Wiebe, D., Galea, S., in Branas, C. C. (2019). State gun laws, gun ownership, and mass shootings in the US: cross sectional time series. *BMJ*, 364, l542. <https://doi.org/10.1136/bmj.l542>
- Small Arms Survey. (2022). *Annual Report 2022.* <https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-ANNUAL-REPORT-2022.pdf>

- Siegel, M., Solomon, B., Knopov, A., Rothman, E. F., Cronin, S. W., Xuan, Z. in Hemenway, D. (2019). The impact of state firearm laws on homicide rates in suburban and rural areas compared to large cities in the United States, 1991–2016. *The Journal of Rural Health*, 36(2), 255–265. <https://doi.org/10.1111/jrh.12387>
- Stone, E. M., Crifasi, C. K., Ward, J. A., Vernick, J. S., Webster, D. W., McGinty, E. E., in Barry, C. L. (2022). National support for gun policies among U.S. adults in 2019 and 2021. *Preventive Medicine*, 165(Part A), Article 107314. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2022.107314>
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2020). *Global study on firearms trafficking 2020*. United Nations. [2020 REPORT Global Study on Firearms Trafficking 2020 web3.pdf](https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2022.107314)
- Warner, T. D. in Thrash, C. R. (2019). A matter of degree? Fear, anxiety, and protective gun ownership in the United States. *Social Science Quarterly*, 101(1), 285–308. <https://doi.org/10.1111/ssqu.12735>
- Webster, D. W., McCourt, A. D., Crifasi, C. K., Booty, M. D., in Stuart, E. A. (2020). Evidence concerning the regulation of firearms design, sale, and carrying on fatal mass shootings in the United States. *Criminology & Public Policy*, 19(1), 171–212. <https://doi.org/10.1111/1745-9133.12487>
- Wiebe, D. J. (2003). Firearms in US homes as a risk factor for unintentional gunshot fatality. *Accident Analysis & Prevention*, 35(5), 711–716. [https://doi.org/10.1016/S0001-4575\(02\)00049-0](https://doi.org/10.1016/S0001-4575(02)00049-0)
- Wolfson, J. A., Teret, S. P., Azrael, D., in Miller, M. (2017). US public opinion on carrying firearms in public places. *American Journal of Public Health*, 107(6), 929–937. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2017.303712>
- Wright, M. A., Wintemute, G. J., in Rivara, F. P. (1999). Effectiveness of denial of handgun purchase to persons believed to be at high risk for firearm violence. *American Journal of Public Health*, 89(1), 88–90. <https://doi.org/10.2105/AJPH.89.1.88>

O avtorjih:

Tomaž Vipotnik, magister varstvoslovja, Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. E-pošta: tomaz.vipotnik@amis.net

Dr. Branko Lobnikar, redni profesor za varnostne vede, Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. E-pošta: branko.lobnikar@um.si

Dr. Srečko Felix Krobe, Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede in Fakulteta za varstvo okolja Velenje. E-pošta: srecko.krobe@siol.net